

posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentia vis, summo bono nihil potentius paullo antè definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, facere malum nequit. Minime. Est igitur, inquit, aliquis, qui omnia posse homines 5. putet? Nisi qui insanias, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cum igitur, bonorum tantummodo potens, possit omnia; non verò queant omnia potentes etiam malorum: eosdem, qui mala possunt, minus posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, 10. omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed^a patrandi sceleris possilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus honorum quidem potentia, malorum verò 15. minimè dubitabilis appetit infirmitas. Veramque illam^b Platonis esse sententiam liquet, Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat, quod verò desiderent, explere non posse. Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod desiderant, se adepturos putant; sed minimè 20. adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem^c probra non veniunt.

INTERPRETATIO.

a *potentia peccandi*. b in *Gorgia* & *Alcibiade* primo; unde Boëtius videtur c quam tamen improbi, etiam peccant do, expetunt, sua hæc rationum momenta hausisse.]

NOTÆ.

te Dei, & ex appetitu ipsius hominis. 1. est, 3. ex appetitu ipsius hominis: nam quicquid habet rationem potentia, il- 1. quidem ex natura ipsius mali: nam qui nihil potest, ille non potens sed potius impotens haberi debet: Sed improbus nihil potest: quandoquidem malum, quod posse dicitur, ex dictis nihil est. 2. ex potestate Dei: quia quicquid est potentia, illud Deo convenit: siquidem Deus est summum bonum, quod supra probatum est esse omnipotens. Sed Deo non convenit, quod improborum est, posse malum: alioquin non esset summum bonum: igitur nihil est potentia in malo adeoque nec in improbo homine, quatenus hic improbus

Quæ omnia confirmantur auctoritate Platonis, qui in *Gorgia* & *Alcibiade* maximam partem eorum, quæ in hac oratione dicta sunt, docuisse videtur.

METRUM I.

CARMEN constans ex duplice genere versuum alternorum, quorum prior ex quatuor trochæis, spondeo aliquando permutandis; posterior ex tribus pedibus, nempe spondeo vel anapæsto, dactylo, & spondeo constat.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA prædictam improborum infirmitatem exemplo confirmans, ostendit, tyrannos sede, veste, armis, vultu, affectuque terribiles, quot perturbationibus, totidem dominis subditos opprimi.

Quo s' vides sedere celsos
Solij culmine reges,
Purpurâ claros nitente,
Septos tristibus armis,
5. Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos;
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultûs,
Jam videbit intus arctas
10. Dominos ferre catenas.

INTERPRETATIO.

Quos principes cernis sedere sublimes in | rogantibus si quis auferat velamina ornata fastigio sedis regia, splendidos ostro fulgenti | menti manis, statim animadvertis, hos te, stipatos armis crudelibus, minaces vulnus | principes intrinsecus premi vinculis tenacius aspero, percitos furore cordis, ab his arcibus:

NOTÆ.

1. & 2. Quos vides reges.] Philosophia amplius probatura, malos esse infirmos, ostendit etiam principes, qui vulgo habentur fortissimi, in hoc imponentes, quod perturbationibus suis victi his subficiantur: propterea eorumdem principum potestatem primùm commendat; deinde enumerat eorumdem perturbationes.

2. Solij culmine.] Primum regum potestas commendatur. 1. ab eorum sede, culmine solij. 2. à vestibus, purpurâ claros; 3. ab armis sive satellitibus, septos tristibus armis. 4. à vultu, ore torvo comminantes. 5. ab affectu mentis, rabie cordis anhelos. Ubi nihil videtur notandum; cum jam explicuerimus solium, purpuram, os torvum.

Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
15. Mæror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cùm caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipse
20. Dominis pressus inquis.

INTERPRETATIO.

nam hinc cupiditas agitat illorum pectora | certa cruciat eosdem. Cùm igitur, ut vi-
moribus insatiabilibus, inde ira turbata ver- | des, unus princeps subjiciatur tot tyrannis
berat eorum mentem, excitans tumultus; | affectibus, iſe vexatus dominis injustis,
nunc tristitia frangit viatos, nunc spes in- | non agit, quod vult.

NOTÆ.

11. Hinc enim libido versat.] Deinde enumerantur perturbationes præcipue, quibus reges vieti obsequuntur; nimis libido, ira, tristitia, & spes, ab undecimo versu, ad decimum septimum.

1. Quidem nominatur *libido*, sive effrenata cupiditas: cùm enim solā auctoritate nutuque legum, teste Tullio 1. de Orat. doceamus domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates; princeps, qui nullis credit se teneri legibus, libidini maximè obnoxius est. Hæc autem cupiditas nunc dicitur *avidis venenis corda versare*: quoniam sicut venenum corpus est, quod venas ingressum & circumfuso sanguine delatum ita discurrit, ut animam extinguat, sic prædicta perturbatio menti infusa, tandem aliquando bonam voluntatem, præcipuum ejusdem mentis vitam, fugat.

2. Nominatur *ira*, sive ut loquitur Tullius, *libido puniendi ejus*, qui videatur lessisse injuriā: quia cùm ejusmodi perturbatio ex opinione contemptū oriatur, cumque princeps, quantò major est, tanto feličius opinari possit se contemni, idcirco ira sèpius obnoxius est. Atque hæc regis ira tantò majores

fluctus tollit turbida; quantò major est irati auctoritas.

3. Nominatur *tristitia* sive mæror: quoniam perturbatio hæc est flebilis quædam ægritudo, orta ex malis, quæ nequeant repelliri; unde èd major videatur esse in principe, quod suæ auctoritatis conscius facile credat sibi nulla accidere debere mala, quæ non possit fugeare.

4. Nominatur *spes*, sive expectatio boni: quod enim rex divitiis, subditisque stipatus, omnia se posse putet, spe facile afficitur.

17. & 18. Cùm caput tot unum cernas ferre tyrannos.] Cùm video, unum principem tot perturbationibus, veluti totidem tyrannis, subjici.

19. Ipse.] Cuidam videbitur dicendum, ipsum; nempe quia videtur referri ad prædictum, *caput*: sed hæc est *syllepsis*, sive compositio sensus potius, quam verborum: sicut dicitur Terentius: ubi est scelus qui me perdidit? Cicero: duo importuna prodigia, quos egestas Horatio: daret ut catenis fatale monstrum, qua generofius perire quærens, &c.

PROSA III.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA addit, probos præmiis, improbos sup- pliciis ita affici intrinsecus, ut & probi in deos; & improbi in bestias convertantur.

VIDESNE igitur^a quanto in^b cœno probra volvantur, quâ probitas luce resplendeat? in quo perspicuum est, numquam bonus præmia, numquam sua sceleribus deesse supplicia.^c Rerum etenim que geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse^c non injuria videri potest: utì currenti in stadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum, veluti præmium commune propositum.^c Atqui hoc à bonis non potest separari. Neque enim bonus ultrà jure vocabitur, qui careat bono; quare probos mores sua præmia non relinquunt. Quantum libet igitur sàviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescit. Neque enim probis animis proprium decus, aliena decerpit improbitas. Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ipse etiam, qui contu-

INTERPRETATIO.

a ò Boëti. b luto. c merito.

NOTÆ.

1. Rerum etenim que geruntur, &c.] I. Probi afficiuntur præmiis: quia cùm præmium id dicatur honorarium, quo afficiebantur iij, qui primi ac principes aliquid placitati gesserunt (unde Scaligero pluribusque aliis præmium dicitur quasi præmium à pra & emo capio) idcirco illud propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse, non injuriā, videri potest: siquidem est honorarium quo actor victorique afficitur: sic currenti in stadio illa, propter quam curritur, corona est præmium: quem-

admodum S. Paulus 1. Cor. 9. ait: qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravum. Atqui viri probi id affequuntur, propter quod omnes homines tam probi quam improbi agunt: nimis beatitudinem sive summum bonum: alioquin boni non essent: cùm bonus non sit, qui careat bono.

2. Atqui hoc à bonis, &c.] II. Præmium, quo probi afficiuntur, est illis insitum: quia quod præmium versatur in cogitatione hominis, illud homini insitum credi potest: siquidem cogita-

lisset, auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo præmio carebit, cùm probus esse desierit. Postremo cùm omne præmium iccirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni^a compotem, præmij judicet expertem? At cujus præmij? omnium pulcherrimi, maximique. Memento etenim corollarij illius^b, quod paullo antè præcipuum dedi, ac sic collige. Cùm ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quòd boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse convenient. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fusio-^c nec improbitas, deos fieri. Quæ cùm ita sint, de malorum quoque inseparabili pœnâ dubitare sapiens nequeat. Nam cùm bonum malumque, item pœna atque præmium adversâ fronte dissidenteant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœnâ contraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium; ita improbis nequitia supplicium est. Jam verò quisquis afficitur pœnâ, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi^d astimare velint, possunt ne sibi supplicij expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modo, verùm etiam vehementer inficit? Vide autem ex adversâ parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque, quod sit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paullo antè didicisti. Cui consequens est, ut omne quod sit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, esse desistit: quo sit, ut mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse homines, adhuc ipsa humani corporis reliqua species ostentat. Quare versi in malitiam, humanam quoque amisere natu-ram. Sed cùm ultra homines quemque provehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humanâ conditione dejeo-^eit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum virtutis videas, hominem astimare non possis.

INTERPRETATIO.

a participem. b consecutarij. c obscura- | bit. d judicare.

NOTE.

tio est qualitas menti insita. Sed illud, beati sunt, his deos esse convenient: non quo probi afficiuntur, præmium versatur in cogitatione: alias præmium bonum non crederetur: cùm nemo boni compotem, præmij judicet expertem: hinc quantumlibet saeviant mali, ut non contulerunt, sic auferre nequeant illud proborum præmium, quod, non nisi malâ ipsius possidentis voluntate, amitti potest.

3. At cujus nemij, &c.] III. Probi in deos converuntur: quicumque enim

beati sunt, his deos esse convenient: non quidem naturâ, sed necessitudine, quæ nimirum eorum mens, non cognoscendo solùm, sed etiam volendo sit unum aliquid cum Deo: sicut corollarij instar ex prædictis supra illatum est. Atqui boni omnes, quatenus hi, ut probavimus, præmio afficiuntur intrinsecus, sunt beati sive cum summo bono suâ cogitatione conjuncti.

4. De malorum quoque inseparabili pœna, &c.] IV. Improbi è contrario sup-

Avaritiâ

^a Avaritiâ fervet alienatum opum violentus erector? lupi similem di-
xeris. ^b Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet: cani compar-
bis. ^c Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet: vulpeculis exæ-
quetur. ^d Iræ intemperans fremit: leonis animum gestare creda-
tur. ^e Pavidus, ac fugax non metuenda formidat: cervis similis ha-
beatur. ^f Segnis, ac stupidus torpet: ^g asinus vivit. ^h Levis atque in-
constans studia permittat: nihil ab avibus differt. ⁱ Fœdis immundis-
que libidinibus immergitur: sordidae suis voluptate detinetur. Ita fir-
ut qui, probitate desertâ, homo esse desierit, cùm in divinam con-
ditionem transire non possit, vertatur in belluam.

INTERPRETATIO.

^a avarus lupo; ^b litigiosus cani; ^c in- | vius cervo; ^f piger asino; ^g volaticus
sidiator vulpi. ^d iracundus leoni; ^e igna- | avi; ^h voluptarius porco similis.

NOTE.

pliciis ita afficiuntur intrinsecus, ut in bestias convertantur: nam contraria, inquit Tullius, contraria sunt consequentia: atqui bonum & malum sunt contraria antecedentia, præmium verò & supplicium contraria consequentia, sive, quod idem est, adversâ fronte dissident. Igitur ut bonis præmium, sic malis suum est supplicium. Quin si-
cuit bonorum præmium, bonis mentibus insitum, versatur in eorum cogitatione, ita malorum supplicium, malis mentibus insitum, versatur pariter in eorum cogitatione: nimur in conscientiâ: magna enim conscientia vis est in utramque partem, inquit Cicero pro Milone; ut neque timeant ī, qui nihil admiserunt, & pœnam semper ante oculos versari pu-
tent, qui peccaverunt. S. Ambros. I. offic. Impius, inquit, ipse sibi pœna est, justus autem ipse sibi gratia, ut utrique aut bonorum aut malorum operum merces ex seipso solvatur. Denique sicut bonus suâ bonâ cogitatione fit deus, sic malus suâ malâ cogitatione fit bestia. Nimur mens humana ita media est inter Deum auctorem, & corpus consors, ut pro variâ suâ cogitatione, bonâ scilicet vel malâ, vel cum Deo, vel cum corpore, contractâ quadam necessitudine, fiat aliquid unum. Quamobrem cùm tanta sit similitudo inter corpus hominis, & corpus bestiarum, ut prius à posteriori non differat, nisi penes mentem, quâ infor-
matur, idcirco homo ratione malæ sus-

cogitationis fit bestia: quod prohibens Propheta Rex, Psal. 31. Nolite, inquit, fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

5. Avaritiâ fervet, &c.] Sic avarus similis est lupo: quia lupus est animal voracissimum: unde meretrices, quod luporum instar, sint rapaces, teste Isidor, dictæ sunt lupa: ferox atque inquietus sive inquietus, cani, quo nihil impudentius est: insidiator, vulpecula, quæ est bestia callidissima, vitæ conservandæ causâ: ira obnoxius, leoni, qui Ovidio vocatur iracundus, quod: ut ait Lucretius, l. 3. calidi plus est illi: pavidus, cervis, quibus nulum animal est timidius: propterea cer-
vinus vir olim dicebatur formidolosus & fugæ magis, quâ viribus fidens: quod, auctore Lucretio l. 3. cervus plus sit frigidus: segnis ac stupidus, asino, qui est animal tardissimum: levis atque inconstans, avibus, quæ hoc illucque discurrunt: libidinosus, subibus, qui, inquit Festus, ex omni mansuetu pecore immundissimi sunt, & ardentissima libi-
dinis: ita ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cùm subare & surire dicuntur.

6. Asinus vivit] Modus loquendi sati usitatus, dicitur ellipsis: ubi intel-
ligi debet particula quadam tacita: hic autem intelligitur secundum; ut cùm di-
citur: magnam partem mentitur: cetera
prudens: & sic de aliis.